

Arkæologisk undersøgelse af SVM 01114-2 Kærup NV i perioden 12/6 – 25/6 2007

Thomas Østergaard Jensen



Hus 1 med de tagbærende stolper markeret med landmålerstokke. Til venstre i billedet ses de mange vægstolper i nordvæggen markeret med hvide mærker. Til højre i billedet er den sydlige række vægstolper ved at blive tegnet og udgravet.

Rapport fra



Sydvestsjællands Museum
Storgade 17
4180 Sorø

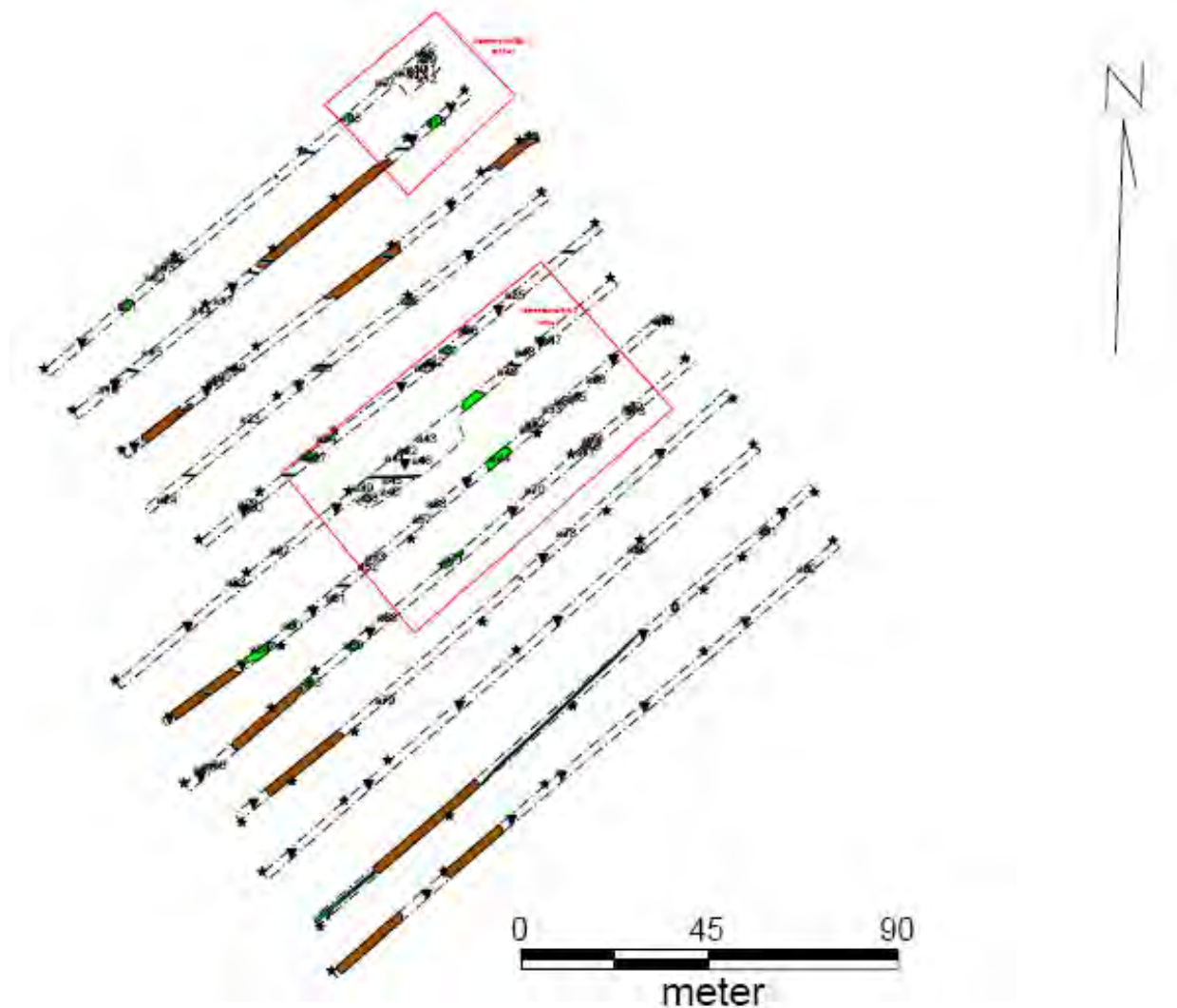
Tlf. 57834063
e-mail: kontor@vestmuseum.dk
hjemmeside: www.vestmuseum.dk

Indhold:

1. Indledning	3
2. Kulturhistorisk redegørelse	3
3. Undersøgelsens perspektiver.....	6
4. Landskabet.	7
5. Andre fortidsminder i området/byen (fortidsmindelandskabet).....	8
6. Udgravningens data.....	9
7. Udgravningens metode.	9
8. Dataliste	10
9. Tidstavle.....	10
10. Litteratur.....	10

1. Indledning

I forbindelse med opførelsen af et større halanlæg blev der i maj 2007 foretaget en forundersøgelse af arealet. Ved denne forundersøgelse kunne der konstateres en del bebyggelsesspor og en del gruber. Dette resulterede i udpegningen af 2 interesseområde på i alt ca. 4000 m², markeret med rød firkant på tegningen neden for.



Der er i området ved tidligere og samtidige udgravninger fundet spor efter en del hustomter fra oldtiden (ved sidste optælling af mere end 80 huse). Desuden er der fundet en del interessante hegnsforløb. Se evt. journal nr. SVM2005103 for yderligere informationer.

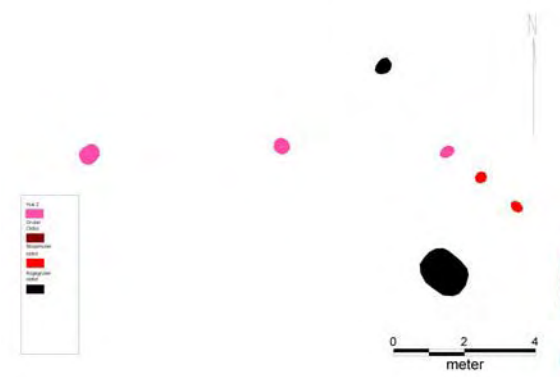
Udgravningen (SVM01114-2) forløb fra 12/6 2007 til den 25/6 2007 og blev finansieret af bygherre.

2. Kulturhistorisk redegørelse

De tidligste aktivitetsspor på Kærup NV stammer fra den seneste del af **ynge stenalder**/ bondestenalder, hvor området ser ud til at have været beboet i en kortere periode. Til denne periode dateres hus 2. På dette tidspunkt var landbruget allerede godt i gang, så pladsen skal ses som en plads, hvor der har været landbrug op gennem næsten hele landbrugets historie i Danmark.



Hus 2 (foto)



Hus 2 de tagbærende stolper vist med lyserød

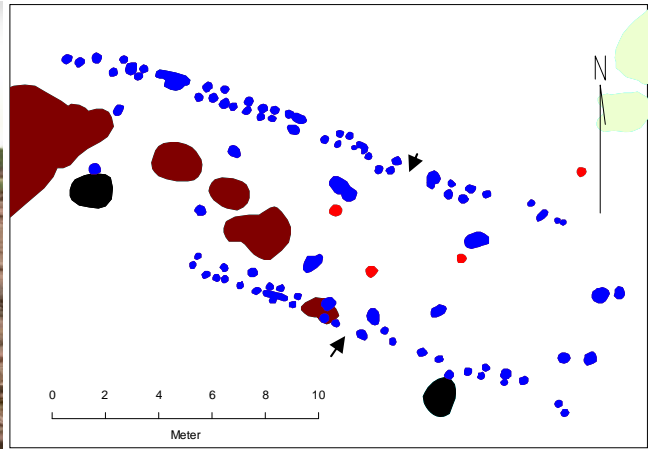
På fotoet og tegningen af Hus 2 ses de tre meget solide stolpehuller. De tre stolper har været de tagbærende stolper i hvad der kaldes et midsule hus, dvs. et hus med kun en række tagbærende stolper. Taget har også været båret af tætsiddende vægstolper omkring huset, men disse var ikke bevaret.

Denne huskonstruktion er typisk for yngre stenalder. En kulstof14 datering af et korn fundet i et af de tagbærende stolpehuller, daterer huset til perioden 1980-1750 før Kristi Fødsel, hvilket er den sidste del af bondestenalderen, før det bliver bronzealder.

Jernalderen er den anden af de forhistoriske perioder der ses på Kærup NV., og på dette tidspunkt havde man i det sydlige Europa allerede en lang skriftlig tradition og veludviklede sociale forhold. Det er bl.a. gennem kendskabet til disse civilisationer som fx Romerriget og efterfølgende den spæde begyndelse på middelalderens europæiske kongedømmer, at vi ser vores egne nordiske og barbariske samfund afspejlet. Disse beskrivelser skal jo nok tages med et gran salt, men de er med til at sætte lidt ekstra billeder på vores arkæologiske resultater.



Hus 1 (foto)

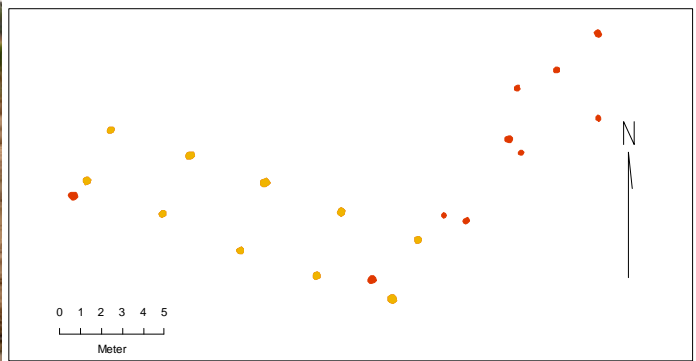


Hus 1 indgange markeret med pile

Hus 1 er usædvanligt for Vestsjælland ved, at der er bevaret tydelige vægforløb. Disse stolpehuller er normalt forsvundet pga. moderne landbrugs aktiviteter. Huset er næsten 25 m. langt og har kraftige sæt af tagbærende stolper. Lige øst for det tredje sæt tagbærende stolper kan man i væggen se nogle stolper der er lidt kraftigere end de andre vægstolper. Disse stolper er del af to indgange. Hus 1 er ud fra typen dateret til den del af jernalderen, der kaldes yngre germansk jernalder, men n kulstof14 datering af en kerne, der blev fundet korn i de tagbærende stolpehuller, giver en datering til århundrederne omkring Kristi fødsel, så der er ikke overensstemmelse mellem hustypen og den naturvidenskabelige datering. Flere kulstof14 dateringer vil måske kunne ændre dette.



Hus 3 (foto)

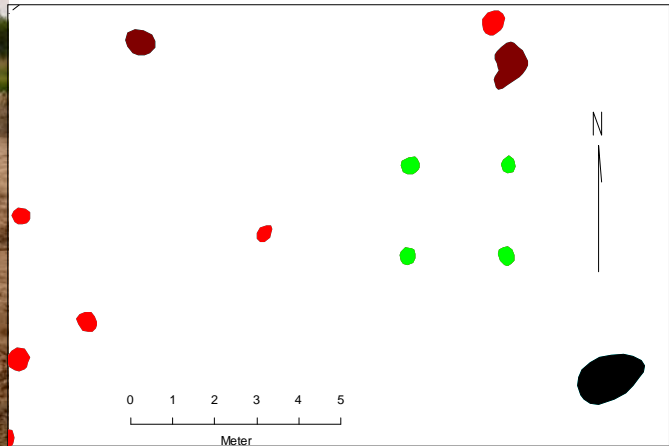


Hus 3 vist med gul, hegn vist med rød

Det tredje hus på Kærup NV. er lige som hus 1 et hus med 5 sæt af 2 tagbærende stolper. Desværre er der her ikke spor af vægkonstruktioner og heller ikke andre anlæg, der direkte kan kædes sammen med huset. Dette gør dateringen temmelig vanskeligt. Men med erfaringerne fra udgravninger i nærheden, er et rigtig godt bud, at vi stadig har at gøre med et jernalderhus. Igen er der fundet korn i de tagbærende stolpehuller og et af dem er kulstof14 dateret til de 2 sidste århundreder før Kristi fødsel. Det betyder, at hus 3 kan være lidt ældre end hus 1, men husene kan også være samtidige. Deres forskellige størrelse og udseende kan skyldes at de har haft forskellige funktioner.



Staklade (foto)



Staklade tagbærende stolper vist med grøn

Det sidste hus type vi fandt, var en lille firestolpet bygning. Bygningen er en lille økonomibygning der normalt kaldes en staklade. Den har sandsynligvis været brugt til at opbevare hø eller lign. på en måde så hus- og skadedyr ikke har kunnet komme til det. Bygningstypen kender vi først fra begyndelsen af Jernalderen så den skal sikkert ses i sammenhæng med Hus 1 eller muligvis Hus 3. Der er udtaget et frø fra et af de tagbærende stolpehulle og det er kulstof14 dateret til de 2 første århundreder efter Kristi fødsel og dermed yngre end de to jernalderhuse.

Der er kun foretaget en kulstof14 datering fra hvert hus, hvilket betyder, at dateringsresultaterne er usikre. Det vil helt klart være en fordel med flere kulstof14 dateringer af prøver fra hvert hus for at få en sikker datering af husene.

Den primære ernæringsform for de 2 tidsperioder, vi får belyst med udgravningen, er landbrug. Set i sammenhæng med, at området før byggemodningen også har været landbrugsland, så fortæller udgravningens resultater om ca. 5000 års landbohistorie. En historie som nu bliver afløst af en anden erhvervs historie, med bygningen af industrihallen.

3. Undersøgelsens perspektiver

Kærup NV.'s placering midt på Sjælland vil især i de tidlige perioder af forhistorien, hvor transport og kommunikation hovedsagelig foregik med sejlads, kan have betydet, at befolkningen var en anelse isoleret. I stenalderen og til dels i bronzealderen var det indre af Sjælland sparsomt befolket af små spredte samfund, og mange områder var dækket af skov.

I jernalderen havde et stigende befolkningstal og et mere effektivt landbrug, med bla. nye kornsorter og mere intensivt dyrkede marker, imidlertid betydet rydning af skove til agerland og en udbyggelse af infrastrukturen over land til kommunikation på det regionale plan. Således var Kærup NV. på ingen måde et isoleret og marginaliseret sted i jernalderen, hvilket middelalderbyen Ringstedts senere betyding også vidner om.

Lokalt:

Kærup NV. har sandsynligvis haft et opland, der strakte sig mindst en kilometer i alle retninger. Indenfor dette område lå de opdyrkede marker og overdrevs-arealerne, som dyrene græssede på. Pladsen ligger nær de steder hvor det har været muligt at krydse vandløb, og der med har den sandsynligvis nydt godt af de muligheder, som de gode transportmuligheder har givet.

Regionalt:

I germansk jernalder var det nye magtcentrum i Lejre øst for Roskilde vokset frem.

Kontakten til Lejre, der ikke ligger ret langt borte, må have været betydelig hvilket bl.a. kan ses af genstandsfund fra den nærliggende Kærup N. Igen skal man her tænke på de gode transportforhold for området hvor pladsen har ligget på en af de naturlige veje til og fra Lejre.

Nationalt:

Med Kærup NV.'s placering ikke langt fra begivenhedernes centrum har området været et godt og trygt sted at bo.

Det politiske klima i det danske område var i det første årtusinde e.Kr. inde i en rivende udvikling, som skulle ende med dannelse af et samlet Danmark, hvilket har gjort handels- og sociale forbindelser yderst vigtige også for små samfund som befolkningen på Kærup.

4. Landskabet.

Området er en del af det et kuperet morænelandskab umiddelbart øst for Benløse by.



Udgravningsfelterne vist med rødt. Højemåleboardsblade 1880 © Copyright Kort og Matrikelstyrelsen

Overordnet stiger landskabet svagt mod nord og det undersøgte område er da også højest i den nordlige ende. Forskellen i højde fra den nordlige ende til den sydlige ende af feltet (målt hvor råjorden begynder) er ca. 1.5 m.

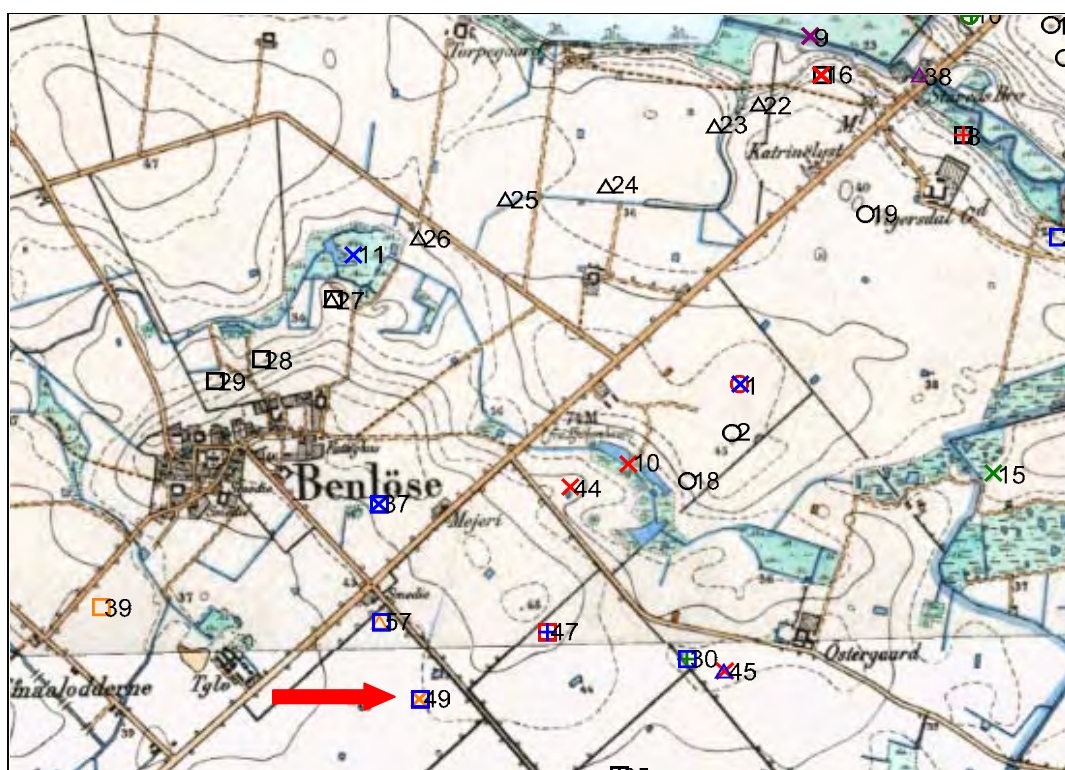
Undergrunden er ret varieret vekslende fra stiv brun ler til gruset og mere fint sandede partier. Dertil kommer en del områder med "Ringstedundergrund" der er karakteriseret ved hårdt kalkholdigt ler med en del flintknolde.

Det afrømmede muldlag varierede fra 20 cm til 50 cm i tykkelsen og især på de områder med tyndest muldlag bar bevaringsforholdende præg af at muldlaget er pløjet ned af skråningerne. Dette bekræftes flere steder af tydelige pløjesor i undergrunden.

Der er ingen regulære vandløb eller søer på området men flere af de laveste steder i terrænet har der tidligere været fugtige lavninger, som har været velegnede engarealer til for beboernes husdyr.

Lidt længere borte mod øst ligger et større moseområde (Kærup Mose).

Ca. 1,5-2 km. mod nord og nordvest ligger Haraldsted Sø, som i den vestlige ende afvandes af Ringsted Å.



Denne udgravnings placering vist med rød pil. Oplysninger om numrene på kortet kan findes på www.dkconline.dk
Copyright Kort og Matrikelstyrelsen

5. Andre fortidsminder i området/byen (fortidsmindelandskabet)

Der er flere gange tidligere foretaget arkæologiske undersøgelser i området lige omkring Kærup NV. men det nærmeste fredede fortidsminde i form af en gravhøj fra yngre stenalder eller ældre bronzealder (04.02.02.-1) ligger ca. 500 m. mod nordøst på den anden side af det førnævnte lokale moseområde. Der har oprindeligt været mindst to andre gravhøje på samme sted (04.02.02.-2 og -18), men de er for længe pløjet bort. Lidt længere mod nord, hvor Roskildevej krydser Vigersdal Å, har der ligget en gammel middelalderbro (04.02.02.-38) og det er absolut ikke utænkeligt at det sted også tidligere har været et vigtigt krydsningssted for landtrafik i forhistorisk tid. Kærup NV pladsen har altså sandsynligvis ligget på vejen hen mod et vigtigt vadested, hvor mange mennesker er kommet forbi, og det har været en meget attraktiv beliggenhed.

Særligt opmærksomhed skal rettes mod den større udgravning umiddelbart lige nordøst for udgravningen, SVM2005103 (040202-47). Her er der udgravet et større antal huse og anlæg som må skulle ses i sammenhæng med Kærup NV.

6. Udgravningens data

Der blev undersøgt to interesseområder. Interesse område 1 er på i alt ca. 1000m² og område 2 er på i alt ca. 3000 m².

Hvilket udgør 12,5 % af det samlede sagsareal på ca. 32.000 m² fra forundersøgelsen.

I alt blev der fundet 272 anlæg hvor af en del af disse kunne udskilles til 4 bygninger. 3 huse og en ”staklade”.

Der blev hjemtaget 26 fund. Fundene er hovedsageligt keramikskår både rand, bug og bund skår, der er dog også hjemtaget en smule flint og ganske lidt ben og tand.

Af disse fund er keramikskår med rest af karets rand særligt interessante da disse kan tidsbestemmes ved at sammenligne dem med tidligere daterede fund.

7. Udgravningens metode.

Muld afrydningen blev foretaget med en større gravemaskine på bælder med en 2 m planerskovl. Mulden blev læsset direkte over i dumper og blev kørt i depot. I de tilfælde hvor dumperen skulle køre over feltet, blev dette gjort inden at mulden blev rømmet. Dumperens vægt gjorde dog at undergrunden nogle steder ændrede struktur og blev mere løs.

Mulden blev ryddet i ca. 10 cm dybder ad gangen indtil ca. 5 cm fra undergrund hvor der derefter blev gravet mere forsigtigt. En mand gik lige efter maskinen for at dirigere, fladeskovle og markere anlæg.

Anlæggene blev tegnet ind i en fladetegning der tegnedes i 1:100 og hvor målepunkterne blev målt ind med gps. Tegningsarbejdet, hvoraf hovedparten er i størrelses forhold 1:100, er foretaget på i alt 23 tegninger. Et mindre antal tegninger er udført i størrelsesforholdet 1:20. Dette er tilfældet for profil-/detailtegningerne for anlæg tilhørende et af de 3 huse og stakladen. Disse tegninger er på tegning 29-32, sammen med anlægsbeskrivelserne.

Beskrivelser af de enkelte anlæg findes på særskilte beskrivelsesark (Tegning 20-32).

Tegningsmaterialets behandling i GIS-programmet Mapinfo

De dominerende oldtids anlægstyper er affaldsgruber og stolpehuller, men der ses også nogle kogegruber og ildsteder. Der til kommer en del anlæg der må betegnes som brønde.

Alle anlæg i de to felter blev ”snittet” og udgravet manuelt med håndredskaber som skovl, spade og graveske. Enkelte særligt dybe gruber og brønde blev snittet med maskine (minigraver på bælder med en 60 cm. skovl) .

Fra alle anlæg der tolkes som tagbærende stolpehulle og som havde direkte sammenhæng med huskonstruktioner, blev der taget jordprøver. Disse prøver kan ses i prøvelisten sidst i rapporten. Alle jordprøver blev vandsoldet ved hjemkomsten i 0,5 mm. vandsold. Dette arbejde gav en del trækul og makrofossiler til videre analyser. Der er i alt tale om 23 jordprøver der er blevet soldet. Der blev ikke taget prøver fra nogle af brøndene da ingen af dem længere var vandførende så evt. makrofossiler må formodes at være formuldet.

Der foreligger et større antal fotos fra undersøgelsen. Der blev taget digitale, dias og klassiske S/H billeder.

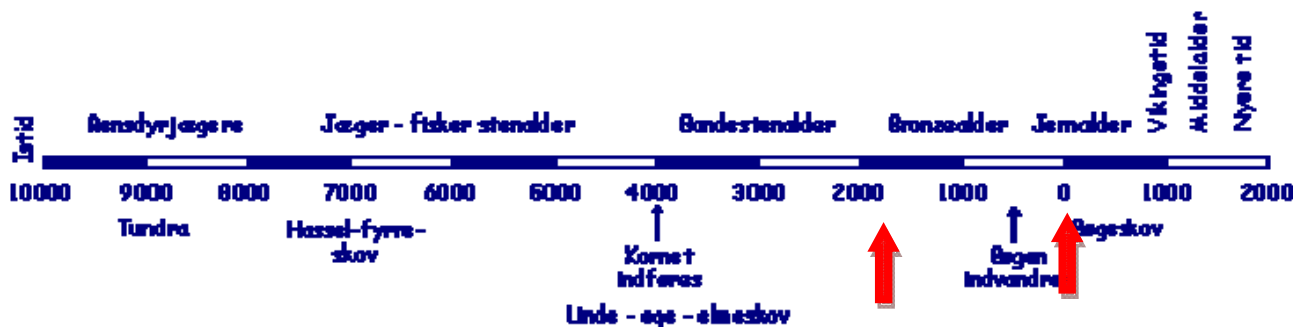
8. Dataliste

Fra undersøgelsen blev der hjemtaget en del keramikfund og ganske lidt knogle materiale. Disse fund blev rensset og analyseret efter hjemkomsten.

Der er ikke sendt genstande til konservering.

Al original- og fundmateriale samt dagsbogsnotater m.v. fra undersøgelsen opbevares på Sydvestsjællands Museum, Storgade 17, 4180 Sorø, under journalnr. SVM01114-2.

9. Tidstavle.



De to tidsperioder hvor der er daterbare anlæg er vist med rød pil.

10. Litteratur.

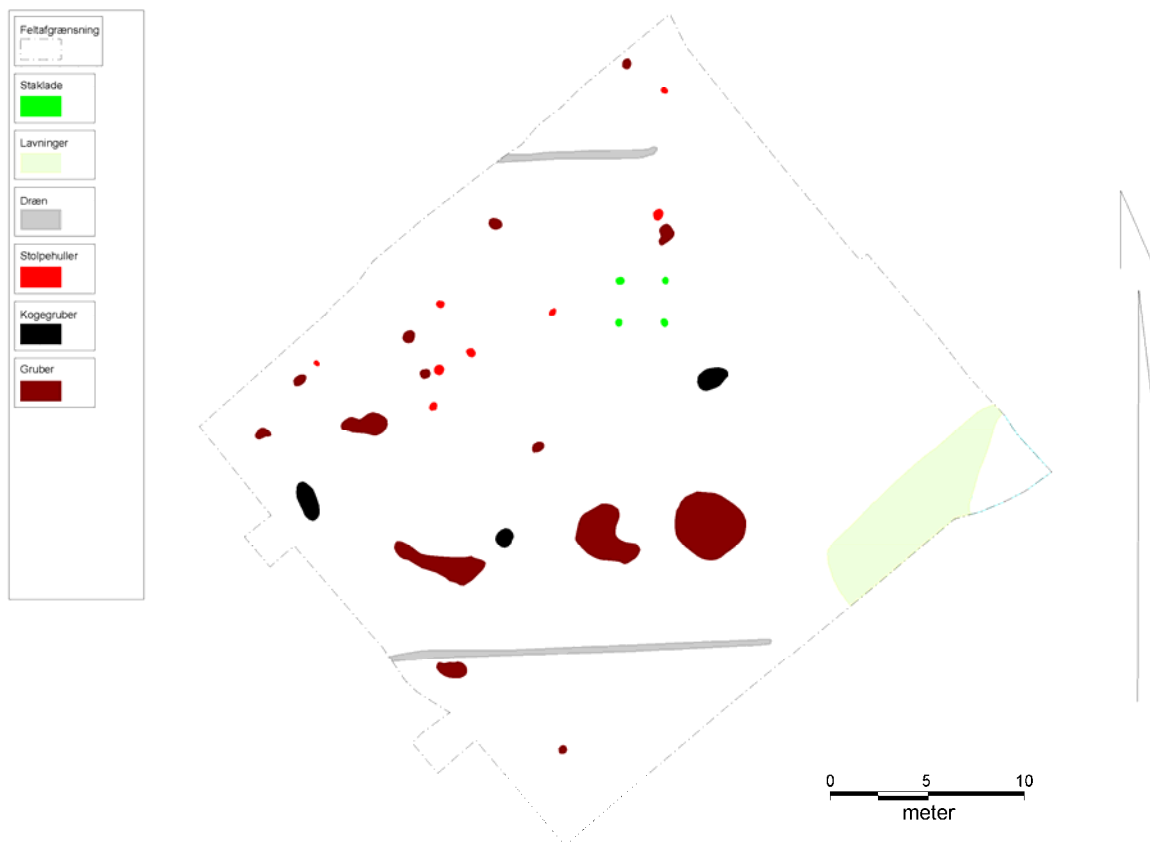
For en god oversigt over de forskellige perioder kan det anbefales at man benytter sig af f.eks. Jørgen Jensens *Danmarks oldtid. Bind 1-4 2001-2004*, Gyldendal.

Dette 4 binds værk giver et udmærket overblik over de forskellige perioder. I forhold til denne udgravning skal man særligt orientere sig i bind 1 og bind 4 der beskæftiger sig henholdsvis med Stenalder og yngre jernalder/vikingetid.

For nærmere information omkring den nærliggende udgravning Kærup N. så læs: *Teknisk rapport for SVM 2005103-4,-5 og -6. Sydvestsjællands Museum.*

Bilag 1

Felt 1 med alle anlæg:



Bilag 2

Felt 2 med alle anlæg:

